

ROMANTİZM TÜRLERİ VE ÜLKELERE GÖRE AYRIMI

Types of Romanticism and Its Differentiation by Country

Ash IŞIKSAL¹

ÖZET

Rönesans, Romantizm, Empresyonizm, Gerçeküstüculük ve Soyut Dışavurumculuk gibi eğilimler, modernizmin önemli dönüm noktalarıdır. Rönesans'ta Aydınlanma düşüncesi ile birlikte, aklın rasyonalitenin merkezde olduğu bir tavra karşı öznellik, bireycilik, içsel dünya gibi konular hemen her dönem önemini koruyarak sürmüştür. Kimi zaman belirgin kimi zaman da sinik olacak bir şekilde karşımıza çıkan bireysellik, tarihte ilk kez Romantik dönemde görülmektedir. Dünyayı bir bütün olarak kavramak isteyen Romantiklerin, sınırların aşılması ve bütünlüklü tek bir sanat eseri yaratılması gibi konuları bulunmaktadır. Dünyanın bir matematik problemi olmadığını, salt akılla kavranması mümkün olmayan bir sürü sır ve gizemle dolu olduğunu savunuyorlardı. Çeşitliliklerine rağmen romantikler; hayat, aşk, özgürlük, umut, sevinç gibi kimi değerleri paylaşmaktadırlar. Ortak bir yeni tin kavrayışları vardır. Bu kavrayış, izlenimlerin alınmasından ziyade yaratıcı faaliyete vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla bu akım dünyayı yansıtan bir ayna değil, kendi ışığını yayan bir lamba olarak değerlendirilmektedir. Romantizm ile birlikte kendi iç dünyasının keşfine çıkan sanatçı, diğer dönemlere nazaran daha çok birey olma mevzusuna ağırlık vermiştir. Ön romantizm, Kara romantizm, Ulusal romantizm gibi dalları bulunan eğilim, farklı coğrafyalarda eş zamanlarda değişiklikler göstererek doğa da bu eğilim yakından incelendiğinde birey ve doğa ilişkisi göze çarpmaktadır. Buradan hareketle bu makalede Romantizm ekseninde birey ve doğa ilişkisi çözümlenmiş ve tarihsel süreçte hemen her dönemde sinik bir şekilde devam eden bu eğilim incelenmiştir. Ayrıca bu bağlam çerçevesinde güncel sanatçılardan örnekler verilerek doğa ve birey ilişkisi sorgulanmış, günümüzde Yeni Romantizmin nasıl şekillendiği incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Romantizm, yeni romantizm, sanat, görsel sanatlar.

ABSTRACT

Trends such as Renaissance, Romanticism, Impressionism, Surrealism and Abstract Impressionism are important milestones of modernism. During the Renaissance, concepts such as subjectivity, individualism, and inner world continued by preserving their importance along with the Enlightenment thought in almost every period against where reason and rationality was at the center. Individuality which sometimes appeared prominent and sometimes indistinct was seen first time in history during the Romantic era. The Romantics, who wanted to grasp the world as a whole, had issues such as transcending borders and creating a single work of art. They argued that the world "is not a maths problem, but full of mysteries that cannot be comprehended with the mere mind. Despite their diversity, the romantics share certain values such as life, love, freedom, hope, and joy. "They have a common understanding of the new spirit. This understanding emphasizes creative activity rather than the reception of impressions. Therefore, this movement is not considered as a mirror reflecting the world, but as a lamp that emits its own light. The artist who started to discover his/her inner world with Romanticism focused more on the issue of being an individual compared to other periods. Although the tendency that incorporates branches such as Pre-romanticism, Black romanticism and National romanticism had emerged by showing changes simultaneously in different geographies, the relationship between individual and nature stands out when examined closely. From this point of view, the relationship between individual and nature in the axis of Romanticism has been analyzed and this tendency which continues indistinct in almost every period in the historical process examined in this article. In addition, the relationship between the nature and individual questioned by giving examples from artists and how the new Romanticism is shaped today has been examined within the framework of this context.

Keywords: Romanticism, new romanticism, art, visual arts.

EXTENDED ABSTRACT

Romanticism appears as one of the important building blocks of modernism when we look at the history of art. The word romantic, which is used to describe melancholic, dreamy, and nostalgic feelings, has been deemed appropriate to represent this movement that started in the late 18th century. What characterizes the romantic point of view is the belief that the present is alienated and devoid of human values. What is missing in the present is in a more or less distant past formerly. The main feature of this past is its difference from the present. Therefore, in romanticism, the past is always idealized. Schlegel was the first person who links romantic, the adjective, to the philosophical and literary movement in the 19th century. According to many theorists, this tendency, which emphasizes the past, is not a phenomenon that ends. Against the rationalism that came with the Enlightenment, Romanticism has defended subjectivity, internality, and individuality. In this sense, it is considered as the first movement to criticize modernism. This movement, which puts subjectivity against universality in the foreground, is also considered by theorists as one of the first post-modern attitudes.

Romanticism has a wide scope and also has developed and divided into genres in different ways in many countries. The reason for this is that, after the French Revolution and Industrial Revolution, countries have turned to concepts such as freedom, equality, and fraternity. This tendency, which has branches such as pre-romance, black romance, and national romance, emerged by showing changes in different geographies at the same time. This tendency, which we encounter predominantly in Germany, England, and France, is essentially based on the relationship between individual and nature. Before the debut date of romanticism, all movements similar to it are called pre-romance because the use of the word dates back to the 1600s. National romanticism, on the other hand, with the gradual appearance of the concept of nation-state after the French Revolution, represents the emotional reflection of the individual due to the freedom as a result of the abolition of slavery, equality, fraternity, and constitutional arrangements. Therefore, France is the birthplace of national romanticism where the revolution occurred. In England and Germany, on the other hand, romanticism has been shaped in the axis of the individual-nature relationship. The artists, who were interested in divinity and sublimity within nature, maintained to act with their instincts before the nature.

The world of calculation and the existence of rationality caused the break of the world's spell. Romantics, who have resorted to religious and mystical realities for the recovery of this, have addressed the subjects such as myth, black magic, alchemy, astrology, dream, and fantasy in their efforts to make the world a magical place again. This caused the emergence of black romanticism. In black romanticism, artists have dwelled on subjects such as body, death, and the devil.

The Romantics, who wanted to grasp the world as a whole, had issues such as transcending borders and creating a single work of art. They argued that the world "is not a maths problem, but full of secrets and mysteries that cannot be comprehended with the mere mind. Despite their diversity, the romantics share certain values such as life, love, freedom, hope, and joy. "They have a common understanding of the new spirit. This understanding emphasizes creative activity rather than the reception of impressions. Therefore, this movement is not considered as a mirror reflecting the world, but as a lamp that emits its own light. When regarded as a criticism of the system, there are different types of romanticism in the political field as well. These genres such as populist, utopian-humanist, libertarian and Marxist romanticism prove how Romanticism has spread on a large area in the context of ideologies. On the other hand, since there are rebellion, melancholy, loneliness, and a revolutionary motto in its essence, Romanticism appears indistinctly in different periods in the field of art. "It is possible to discover this loneliness and melancholy from August Macke's "Promenade" to Edward Hopper's paintings. In brief, in this article, the phenomenon of romanticism developing in different countries, its types, and its changing structure towards today are examined.

GİRİŞ

Romantizm olgusunu kavrayabilmek için önce kelimenin anlamına bakmak gerekmektedir. Romantik sözcüğünün sıfat olarak kullanılması, ad olarak kullanılmasından önce başlamıştır. Sözcük uzunca bir süre, Fransızca ve İtalyanca “romenzesco” sözcüğünden gelen “romanesk” ile karıştırılmıştır. Sözcük ilk çıktığı zamanlarda, eski şövalyelik romanları çağını anımsatan şey anlamını içeriyordu. Bu sıfat basit bir anlam kaymasıyla eski romanların olağandışılığını ya da yıkıntılarda yaşatmayı sürdüren şeyi tanımlamaya başladı. “1654’te *Günlük*’ünde Bath dolaylarında “çok romantik bir yerden” söz eden John Evelyn, sözcüğü bu anlamda kullanmaktadır. 1666’da “dünyanın en romantik” şatosunu betimleyen Samuel Pepys için de aynı şey söz konusudur. Romantik sıfatı bu ilk örneklerde görüldüğü gibi imgelem alanıyla ilgilidir” (Akt. Cloudon, 2006: 7).

Edebiyatçılar, filozoflar ve şairler, romantik sözcüğünü birbirine yakın düşecek farklı anlamlarda kullanmıştır. İngiltere’de yazarlar, düş kurmayı ve tanımlanamaz olanı dile getirmek için bu sözcüğü kullanırken, Almanya ve Fransa’da aynı sözcük, edebiyat sorunsalına girmeye başlamıştır. Rousseau’dan, Letourneur’a kadar pek çok düşünür kelimeyi kullandığı için, Sebastien Mercier, “Yeni Sözlük Kullanma ya da Yeni Sözcükler Sözlüğü” adlı kitabında romanesk ve romantik sözcüğü arasında bir ayrım yapar. Romantik kelimesi, burada melankolik ve nostaljik duyguları betimlemek için kullanılmıştır. “Almanya, Fransa ve İskandinav ülkelerinde romantik şiir söylemleri ve sözcüğün kullanımı, onun yerini daha da sağlamlaştırmıştır. Kısaca hemen her yerde, yazınsal anlamların yanısıra, romantik sözcüğü, romanesk, şiirsel, düşçü, bireyci anlamını korumuştur” (Cloudon, 2006: 8-9). Yine de “romantik sıfatını XVIII. yüzyılda felsefi-edebi bir harekete, ilk bağlayan kişi Schlegel’dir” (Frust, 1996: 7).

Grimm Kardeşlerin sözlüğünde de romantisch, kısmen şiir dünyasına ait, yavan gerçekliğe karşıt olarak tanımlanır. “Chateaubriand ve Musset’ye göre ise, yüreğin kabarması gerçeğin üzüntü verici boşluğuyla çelişir. Lukacs’ın ifadesiyle hayal kırıklığı romantizmini niteleyen şey, ruhun gerçeklik karşısındaki uygunsuzluğudur. Ruh, hayatın sunabileceği tüm yazgılardan daha geniş ve engindir” (Lukacs, 1963: 109).

Tanımların çokluğu bu olgunun ne kadar geniş olduğunu göstermektedir. Romantizm, belli tarihlerde başlayıp biten bir akım gibi görülse de farklı tarihsel dönemler içerisinde sinik bir şekilde devam etmiştir ve etmektedir. Bu nedenle Romantizmi bir akım olarak değerlendirmek yerine eğilim olarak değerlendirmek pek çok kuramcıya göre daha doğru bir yaklaşımdır. Romantizm; sanattan, politikaya, bilinçdışından özgürlüğe, aşktan devrime vb pek çok alan ve kavramın içerisinde yer alır, tıpkı fotoğrafın kullanım alanının genişliği gibi (ör. modadan sanata, tıptan hukuka, teknolojiye, medyaya) Bu makalede de Romantizm olgusunun böylesi geniş bir alana yayılması incelenecek, eğilimin Modernizm içerisindeki yeri, ülkelere göre farkları ve türleri incelenerek “Yeni Romantizm”e doğru giden yolun haritası izlenmeye çalışılacaktır.

1. Romantizm Olgusuna Genel Bakış

Kelime anlamından hareketle melankoli, geçmiş zaman olgusu, nostalji, düş ve şiirselliğe vurgu yapan Romantizm, pek çok zıtlığı içinde barındıran bir olgudur. Bazı eleştirmenler “onu oluşturan ana unsurun çelişki ve tutarsızlık olduğu görüşündedir” (Schenk, 1969: XXII). Bu karşıtlıklar ve çatışmalar kısaca şöyle tanımlanabilir; “devrimci ve karşı devrimci, bireyci ve ortakçı, kozmopolit ve milliyetçi, gerçekçi ve hayalci, geçmişe dönük ve ütopyacı, asi ve melankolik, demokratik ve aristokratik, eylemci ve mütefekkir, cumhuriyetçi ve monarşist, kızıl ve beyaz, mistik ve nefis düşkünü” gibi (Löwy, Sayre, 2016: 9).

Amerikalı kuramcı Arthur O. Lovejoy’un da belirttiği üzere bu çelişik yapısı nedeniyle Romantizm, kendi başına bir anlam taşımayacak kadar çok anlama denk gelmektedir ve böylece ortaya çıkan şey, evrensel olduğu kadar parçalı bir yapıdır. Abrams’a göre, “çeşitliliklerine rağmen romantikler; hayat, aşk, özgürlük, umut, sevinç gibi kimi değerleri paylaşmaktadırlar. “Ortak bir yeni tin kavrayışları vardır. Bu kavrayış dışsal izlenimlerin alımlanmasından ziyade yaratıcı faaliyete vurgu yapmaktadır. Kısaca Romantizm, “dünyayı yansıtan bir ayna değil, kendi ışığını yayan bir lamba” (Abrams, 1971: 23) olarak tanımlanır.

Açıklık, rasyonalizm, biçim ve evrensel kuralların egemen olduğu anlayışa karşı, kültürel ve politik bir tepki olarak da konumlanan Romantizm aslında kimliğin saf olumlanması olarak karşımıza çıkar ve hiçbir belirgin yönelime bağlanamaz. Düzenin ve değerlerin tek kaynağı benlik olduğundan, romantizm temelde anti-metafiziktir (Peckham, 1961: 253).

Bir başka açıdan bakıldığında Rousseaucu romantizm, uygarlık için gerçek bir tehdit olarak tanımlanır, her türlü baskıyı ve denetimi reddeden bu ideoloji hayal gücüne yönelten bir özgürlüğü savunur.

Kuramcılar farklı görüşler sunsa da ortak nokta; Isaiah Berlin'in de vurguladığı gibi romantizmin bir Karşı-Aydınlanma tezahürü olmasıdır. "Aydınlanma felsefesinin ana ilkelerini—evrensellik, nesnellik, rasyonaliteyi reddeden Hamann, Herder ve Burke'ten Bergson'a kadar uzanan romantik müritleri sezgisel tinsel yetilere ve toplumsal yaşamın örgensel biçimlerine inançlarını ifade etmişlerdir" (Berlin, 1981: 6-20). Marksist eleştiride yer alan romantik hareketteki ortak birleştirici öge ise modern burjuva dünyasına muhalefettir. Romantizmi bir protesto hareketi olarak tanımlayan Fischer, onun kapitalist burjuva dünyasının sert üslubuna karşı tutkulu bir protesto hareketi olduğunu vurgular. Kısaca romantizm kavramı kapitalizmden anarşist bir düzleme, oradan Marksist söyleme kadar uzanan büyük bir yapıdır.

Bu nedenle Romantizm bir akımdan ziyade bir dünya görüşü (Weltanschauung) olarak tanımlanabilir. Bu nedenle romantizm belli tarihler arasında başlayıp bitmez, bunun aksine ardından gelen pek çok akım ve eğilimin içinde, kendi ışığını yayan bir lamba olarak varlığını sürdürür. Kısaca farklı ülkelerde eş zamanlı doğan ve Ön Romantizm Kara Romantizm, Ulusal Romantizm gibi farklı ayrımları bulunan eğilim, ussallığa karşı imgelem gücünü, düşü ve tutkuyu yücelten bir anlayış çerçevesinde şekillenmiştir.

1.1. Romantizm Modernite İlişkisi

Fenomenin köklerine, doğuşuna baktığımızda, romantizmi "1789 burjuva devriminin vaatleri karşısında hayal kırıklığına uğrayan toplumun bir tepkisi olarak görmek dar bir yaklaşım olabilir. Özünde bu fenomen, Fransız devriminden çok önce başlamıştır ve kapitalizmin yükselişine cevap olarak görülmektedir. Aynı şekilde pek çok kuramcıya göre akımın sonlanması da söz konusu değildir. XX. yüzyılda sanatsal hareketler aynı adla adlandırılmasa da Gerçeküstücülük, Dışavurumculuk gibi eğilimlerde Romantizmin etkileri kendi döneminde olduğu kadar etkili bir şekilde devam etmektedir. Kısaca bu bakış açısı yaklaşık XVIII. yüzyılda doğmuş bir daha da yok olmamıştır. Buradan hareketle bakıldığında XVIII. yüzyıldaki ilk romantizm hala varlığını korumaktadır çünkü Max Milner'in de belirttiği gibi "sanayi kapitalizminin doğuşuna ve gelişimine bağlı uygarlık krizi asla çözümlenmiş değildir" (Milner, 1973: 242).

Yeni bir tanımla incelendiğinde romantizm modernitenin, yani modern kapitalist uygarlığın, geçmişteki (pre-kapitalist, pre-modern) değer ve idealler adına eleştirisini temsil eder. Ve Romantizm başından beri ikili bir ışıkla, "isyan yıldızının" ve "melankolinin kara güneşi"nin (Nerval) ışığıyla aydınlanmaktadır (Löwy, Sayre, 2016: 33). Modernite kavramı sanayi devriminin yarattığı uygarlık ve ekonominin gelişmesi olarak tanımlanabilir. Max Weber, modernitenin belli başlı özelliklerini şöyle özetler; "hesap ruhu (Rechenschaftigkeit), dünyanın büyüünün bozulması (Entzauberung der Welt), araçsal rasyonalite (Zweckrationalität), bürokratik egemenlik ve sonucunda kapitalizmin ruhunun genişlemesi (Akt. Löwy, Sayre, 2016: 34).

Bu anlamda kapitalizm çok yüzlü, karmaşık bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. "Pazarın hegemonyası, üretim araçlarının özel mülkiyeti, sermayenin genişlemiş yeniden üretimi, özgür emek, yoğunlaşmış işbölümü ve bunların etrafında uygarlık fenomenleri gelişir: rasyonelleşme, bürokratikleşme, toplumsal yaşamda ikincil ilişkilerin baskınlığı, şehirleşme, sekülerleşme ve şeyleşme" (Löwy, Sayre, 2016: 35). Modernite bu bütünlükten oluşur. Romantik duyarlılık kapitalizmin yarattığı uygarlığa karşı isyanı temsil ettiğinden de anti kapitalist ve anti modernist olarak değerlendirilmektedir.

Örneğin Dickens'ın Zor Günler romanının sanayi çağının ruhunu Thomas Gradgrind karakteri temsil eder. Bu figür, "bir cetveli ve terazisi olan, çarpım tablosu daima cebinde bir adamdır ve insan doğasının herhangi bir parçasını tartmaya, ölçmeye ve tutarını size doğru biçimde söylemeye daima hazırdır. Gradgrind'e göre evrendeki her şey bir rakam işidir, basit bir aritmetik hesaptır. Kısaca "Zor Günler" in tüm örgüsü rakamlara indirgenemeyen tutkulu inançtır. Romanda Dicken's, modernitenin bireylerin maddi yaşamından güzellik, renk ve hayal gücü gibi unsURLarı nasıl kovduğunu ve yaşamı yorucu ve tek tip bir rutine nasıl indirgediğini ele alır. Bu bağlamda Dickens, şehrin sokaklarını birbirine benzetir. Ona göre; bu sokakları dolduran insanlar da birbirine benzer, hepsi aynı saatte girip çıkar, aynı kaldırımda aynı adımlarla yürür vb. Bu insanlara göre her gün, bir öncekinin ve bir sonrakinin aynısıdır ve yine bu insanlara göre her yıl bir öncekinin ve sonrakinin aynısıdır (Dickens, 2000: 32-49). Kısaca romantizm, modernitenin hesap ruhuna karşı bir tavır olarak kendini göstermektedir ancak burada şu detay da gözden kaçmamalıdır. Romantizm olgusunu savunanlar, moderniteye

karşı çıkarken ve isyan ederken, modern terimlerle tepkiler verir, düşünür yazar. Dıştan bir bakış açısı geliştirmek yerine, onu içeriden eleştirir.

Romantik bakış açısını niteleyen şey, şimdiki zamanın kimi insani değerlerden yoksun olduğuna dair acı veren melankolik inançtır. Şimdiki zamanda eksik olan şey, vaktiyle az ya da çok uzak bir geçmişte vardı. Bu geçmişin temel özelliği, şimdiki zamandan farklıdır. Dolayısıyla geçmiş zaman daima idealleştirilir. Sözcüğün temel kaynaklarından biri orta çağ saray romanıdır. “Güncel dünyanın ötesinde düşlenen bir gelecek zaman imgesi, pre-kapitalist bir çağın anıştırılması kapsamında yer alır. Kayıp cennet özlemine, genellikle kaybedilen şeyin aranişi eşlik eder (Löwy, Sayre, 2016: 39-40).

Rasyonalizme karşı çıkan Romantik hareket; yalnızca sanatçılar, edebiyatçılar ve felsefeciler tarafından yaratıcı hayal gücü mottosuyla oluşturulmamıştır. Siyasal alan da bu olgunun varlığı gözlemlenmektedir. Örneğin Popülist, ütöpik - hümanist, liberter ve marksist romantizm adları ile anılan bu türler, ideolojiler bağlamında da karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu alanlardaki esas vurgu, rasyonelliğin sağladığı evrensellik yerine bireyselliğin ön plana geçtiği bütünlükçü yapıdır. Örneğin bu yapı sanat alanında, dünyayı bir bütün olarak kavramak isteyen Romantik sanatçıların sınırların aşılması ve bütünlüklü tek bir sanat eseri yaratma çabasına denk düşmektedir. Schlegel, dünyanın “bir matematik problemi olmadığını, salt akılla kavranması mümkün olmayan bir sürü sırla ve gizemle dolu olduğunu gösteriyordu. (Krausse, 2005: 57)

Bu noktada sanat eseri aklın bir ürünü değil, artık iç sesin bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısaca Romantizm, zamanın şiirselleştirilmesi yoluyla yeni bir şimdi kurma yaratımına girişir, bu bağlamda modernizm olgusuna karşı çıkan ilk eğilim olma özelliğini taşımaktadır. Bu anlamda da Romantizmin, modernizmin ardılı olan post-modern tutumların ilk sinyallerinin görüldüğü bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

2. Romantizm Türleri ve Ülkelere göre Farkları

XVIII. yüzyılın sonu, XVIII. yüzyılın hemen başında Friedrich Hegel, Friedrich Schelling, Friedrich Schlegel ve Friedrich Hölderlin, aralarında belli yaklaşım farkları olmakla birlikte, yeni bir kuramsal yaklaşım geliştirdiler. Söz konusu “yeni kuramsal yaklaşım”, büyük ölçüde romantizmin düşünsel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Hegel bu kuramsal yaklaşımı şöyle özetler; “İçselin kendi içine çekildiği romantikte, “dış dünyanın bütün içeriği, kendi özgürlüğü ve tikelliğine uygun olarak var-etme özgürlüğü” kazanır. Buna karşın, “gönlün öznel içselliği anlatının özsel ögesi” durumuna geldiği takdirde, gönlün “yavaş yavaş alıştığı dış gerçekliğin ve tinsel dünyanın belli içeriği” aynı rastlantısallık özelliğini taşır. Bu yüzden, “romantik içsel(lik), kendisini binlerce konumda, koşulda, ilişkide, karışıklıkta ve çatışmada, doyumda, kısacası her durumda gösterir”; çünkü, aranan şey, “nesnel, kendi başına ve kendisi için geçerli olan bir içerik değil, romantik içselin kendi öznel biçimlendirmidir; gönlün dışa-vuruş ve algılayış biçimidir.” (Akt. Kula, 2009: 142)

Önceki dönemlerde romantizm olarak adlandırılmış olan şeylere yakından uzaktan benzeyen her şey ön romantik olarak adlandırıldı. Ön romantik dönem ve hareketleri tanımlamak için zamanında farklı terimler icat edilmiştir. Örneğin, “Almanya Sturm and Drang’ı “Deha Çağı” olarak adlandırıldı; İngiltere’de ise XVII. yüzyılda “Duyarlılık Çağı” denildi. Önromantizm deyimini farklı terimlerle karşımıza çıksa da, kısaca utku kazanmış usa, anlama gücünü duyarlılıktan üstün tutan anıksallığa bir tepki olarak, imgelem gücünü ve düşü yücelden yeni bir anlayışı belirtmek için kullanıldı” (Frye, 1959: 15).

Ancak batının yaşadığı bunalım ve devrim, bütün ülkelerde aynı anda patlak vermedi, aynı tarzda yaşanmadı. Her ülke kendi siyasal, toplumsal, tarihsel koşullarına ya da kendi özlemlerine göre değişik biçimlerde tepki gösterdi. Dolayısıyla “Romantizm Devrim Fransa’sı ile parçalanmış Almanya ya da İngiltere’de ki gibi birbirinden farklı ülkelerde aynı yankılara sahip olamazdı” (Claudon, 2006: 13). Romantizmin tarihsel gerçekliğinde başlangıçlar ve sonlar arasında bir süreklilik söz konusu olmadığından, eğilim homojen bir yapıya sahip değildir. Birçok romantizmin bulunmasına karşın, bunların hepsinin kendilerine özgü özellikleriyle ortak bir ideolojik gövdeye bağlı olduklarını söylemek gerekir. Kısaca tüm Romantizm türlerinde başkaldırı merkezdedir.

Metafizik olduğu kadar toplumsal ve siyasal bir başkaldırıdan söz edilebilir. Romantizmin devrimle yakın bir ilişkisi vardır. Fransız devrimi ve Sanayi devrimi, daha önceki yüzyılların tanımadığı özgünlükte bir olay haline geldi. Otoriteye ve geleneğe karşı özgürlük, bireycilik gibi kavramlar daha çok ön plana çıkmaya başladı. “1848’e kadar özgürlük kavramı sert tartışmalara neden olsa da Fransa örnek alınarak aşağı yukarı her yerde kölelik kaldırıldı.

Ülkelerin yönetim biçimi değişti, ve birçok ulus sırayla anayasalarına kavuştu, bağımsızlıklarını değilse bile milliyetlerinin tanınması hakkını elde etti. Ulus kavramı, romantik ve devrimci bir mesele olarak, tartışmaların merkezine yerleşti” (Claudon, 2006:16).

Görsel 1. Eugene Delacroix, Halka yol gösteren özgürlük, 1830, t.ü.y.b., 260 x 325 cm (URL 1).

Bu nedenle Ulusal Romantizmin doğuşu Fransa’da gerçekleşmiştir. “Halka Önderlik Eden Özgürlük” resmi (Görsel 1) ile bilinen Romantik dönemin önemli sanatçılarından Delacroix, özgürlük ideasını Caspar Friedrich David’in resimlerindeki (Almanya kanadı) gibi soyut bir kavram olarak resmetmemiştir. “Bayrağı elinde tutan kadının cisimlendirdiği “alegorik” bir figürdür, gayet somuttur ve hatta erotik çağrışımlarla yüklüdür. Delacroix’nın kendisi de devrim esnasında ayaklanmacıların safındaydı. Erkek kardeşine yazdığı bir mektupta, “Devrim için savaşmıyorsam hiç olmazsa devrim için resim yapmalıyım der” (Krausse, 2005: 61).

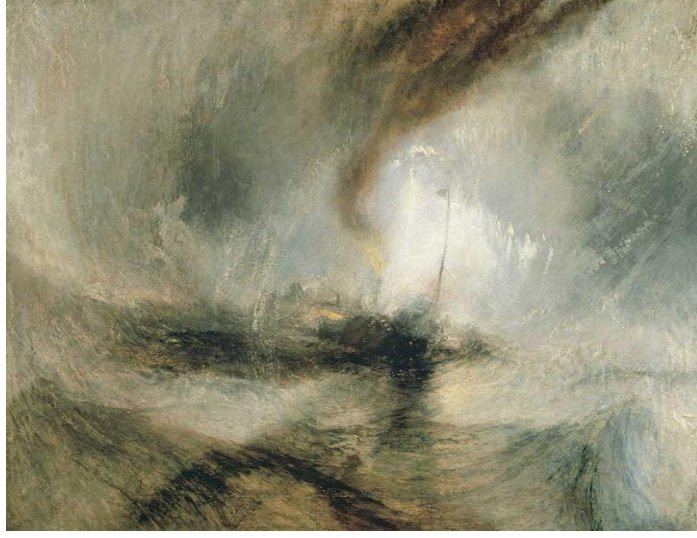
Ancak Almanya’da Romantizm daha çok doğa insan ilişkisine dayanmaktaydı. İnsanın doğadaki tanrısallığı ancak kendi içinde bulunduğunu söyleyen sanatçılar kendilerini dünyanın ruhunun bir parçası olarak hissediyorlardı. “Doğa sanatçıların gözünde hem ruhun bir aynası hem de siyasi açıdan oldukça çalkantılı Almanya’da insanın aczi karşısında bir özgürlük ve sonsuzluk simgesi idi” (Krausse, 2005: 57). Özgürlükçü düşünce sahiplerinin izlendiği baskıcı bir dönem nedeniyle Almanya’da Romantizmin heyecanı yerini hayal kırıklığına ve teslimiyet duygusuna bıraktı. “Alman Romantizminin ulusal değişim ve birlik hayalleri boşa çıkmış, politik katılım imkanları hayli kısıtlandığından vatandaşlar evlerine çekilmişlerdi. 1815–1848 arasındaki bu dönem güzel sanatlarda, mimaride ve zanaatta “Biedermeier” olarak adlandırılmıştır” (Almancada zararsız vatandaş) (Krausse, 2005: 59). Almanya’da, Fransa’daki gibi ulus devlet kavramının aksine Romantizm, öznel duygu alemi, doğa ve sezgi etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda Caspar David Friedrich’in resimleri doğa karşısında bireyin duygu durumunu ifade eder. Örneğin David’in engin doğa karşısında yalnızlığı göğüsleyen adamı (Görsel 2) Addison’ın “*İmgelemin Hazları*” yazısında tam olarak karşılığını bulur.

Görsel 2. Caspar David Friedrich, Bulutların üzerinde yolculuk, 1818, t.ü.y.b., 98,4 x 74,8 cm (URL 2)

“Engin kırların, işlenmemiş büyük bir çölün, birbiri üzerine yığılmış belirsiz dağ kitlelerinin, kayalıkların ya da derin uçurumların ya da uçsuz bucaksız suyun görünümü; bunlarda bizi etkileyen ne nesnenin yeniliği ne de güzelliğidir; bizi etkileyen doğanın olağanüstü yapıtlarında görülen şu sert ve kaba görkemdir. Bir nesne tarafından yutulmayı ya da kendi sınırları içinde kapatamayacağı bir şeye sarılmayı sever imgelemimiz. (Claudon, 2006: 9)

İngiltere ayağında ise Romantizm, yine doğa-birey ilişkisi içinde şekillenir. Romantizm sadece zamandan kaçmaz, aynı zamanda mekandan da kaçır. Sanatçı yaptığı manzara resimlerinde yıkıntı tutkusu ve geçen zaman duygusu arasında melankolik düşü bir atmosfer yaratır. Dolayısıyla bu yer, kaçınılmaz olarak hem ıssız hem de sakin bir yer olarak izleyicinin karşısına çıkar. Bu bağlamda “Kar Fırtınası” (Görsel 3) resminde Turner geçen zaman duygusu üzerine yoğunlaşır. Ve Turner doğadan aldığı izlenimi olabildiğince gerçekçi bir biçimde yansıtma gibi bir kaygıya sahip değildir. “Kar Fırtınası” resminde rüzgar ve tipi gibi doğa olaylarını somut biçimlerle anlatmak yerine onları resmin diline tercüme etmeyi yeğlemiştir. Sanatçı burada yansıtılmaktan çok yaratmak ile ilgilenir. İzleyici resmin içeriğini somut bir motif yoluyla değil, resmin yapılış tarzıyla kavrar. Gerçeklikle duygu dünyası arasında giderek büyüyen uçurum sonunda sanatçıları iki kampa böler (Krause, 2005: 62).

Görsel 3. William Turner, Kar fırtınası, 1842, t.ü.y.b., 91 x 122 cm (URL 3).

David'deki gibi, Turner'ın resminde de vücut bulan tenha yer de Lamartine'in şiirinde karşımıza ölümü beklemek için bir günlük sığınak olarak karşımıza çıkar. Hugo'nun İki Süvari'si böyle bir yerde yitip gider, Feischitz'ün korkunç avı burada yapılır, Peygamber kuşu burada öter ve Schumann'ın "Yalnız Çiçekler"i burada biter. Bu mekan doğa güçlerinin karşısında bir saman çöpünden başka bir şey olmayan insanın yazgısı üzerine düşünmeye çağırır bizi (Claudon, 2006: 16).

Doğayı sömürme yönündeki kapitalist ilke, onunla uyum içinde yaşama yönündeki romantik özlemle çelişir. Ayrıca toplumsal değerlerin çöküşü, tüm niteliksel insanı bağların çözülmesi, hayatın tek tipleşmesi, insanların kendi aralarındaki ve doğayla ilişkilerinin tamamen yararcı olması şeklindeki modern toplumun tüm olumsuz özelliklerinin sezgisel olarak hissedenlerin çoğu romantiktir.

Görsel 4. Henry Fuseli (Johan Heinrich Füssli) , Kabus, 1781, t.ü.y.b., 101,6 x 127 cm (URL 4).

Burjuvazinin hesap dünyası ve rasyonalitenin varlığı, dünyanın büyüünün bozulmasına neden olmuştur. Bu anlamda romantikler bunun geri kazanımı için dinsel, mistik gerçeklere geri dönüş yaptığı gibi, dünyayı yeniden büyülü bir yer kılma çabalarında mit, kara büyü, simya, astroloji, efsane, düşün ve fantastiğin gizli kalmış yönlerine başvurURLar. Özellikle mit; din, tarih, şiir, dil, felsefe arasındaki büyülü kesişim noktasında yer aldığından Romantikler için önemli bir yere sahiptir. Füssli (Görsel 4), Blake, Max Klinger'den Max Ernst'e kadar. (Löwy, Sayre, 2016: 52-53) Bu da Kara Romantizmin doğuşunun nedenidir.

Mario Praz'ın Kara romantizm adını verdiği beden, ölüm ve şeytan gibi üç sözcüğün özetlediği şeyde ortaya çıkan bir yoğunlaşma söz konusudur. Ölüm ve güzelliği de melankolide birleştiren bu türün tanrısı şeytandır. Faust'tan, Poe'ya, Gogol'den Goya'ya kadar uzanan bu yolculukta; cinler, büyücüler, hortlaklar, mezarlık ışıkları ve vampirler, Kara romantizm başlığı altında üretim yapan sanatçılara ilham kaynağı olmuştur. Gizemin ve efsunun olduğu kadar gece de önemli bir yer teşkil eder romantiklerde. Novalis “*Geceye Övgüler*”inde bunu şöyle ifade eder: “Her zaman sabah olmak zorunda mı? Hiç mi sona ermeyecek yer yüzünün hükümranlılığı? Uğursuz bir çaba mı söndürecek daima gecenin tanrısal atılımını? (Görsel 4) (Novalis, 2019: 52).

SONUÇ

Romantizmin 1800 – 1850’li yıllar arasında yaşadığını düşünmek yetersiz olacaktır. Gerçekte ise bu akım, sanıldığı aksine oldukça uzun süren bir yapıya sahiptir, bu nedenle bir akımdan ziyade eğilim olarak görülmesi daha doğru olacaktır. Romantizm, XVII. yüzyılda oluşmaya başlamış, farklı ülkelerde sanat türlerine göre değişik tarzlarda ortaya çıkarak hala devam ettiği varsayılmaktadır. Özünde bir başkaldırı, melankoli, yalnızlık ve devrimci bir motto bulunduğu için farklı dönemlerde sinik bir şekilde Romantizm karşımıza çıkmaktadır. “Bu yalnızlığı ve melankoliyi Auguste Macke’nin Gezintiye Çıkanlarından, Edward Hopper’ın resimlerine kadar keşfetmek mümkündür. Varoluşçuluğun temel bir ögesi, kendi varoluşu içine gömülmüş bireyin kaygısı ve başkalarınıninkine benzemeyen ölümü” romantizmin iyi bir özeti şeklindedir (Löwy, Sayre, 2016: 67).

Thomas Caryle, “*Zamanın İmleri*” metninde, romantiklerin dünyanın mekanikleşmesi karşısındaki kaygı ve rahatsızlığını şöyle özetler: “İçinde yaşadığımız çağı tek bir sıfatla nitelememiz istense, bu çağı kahramanlığın ya da sofuluğun, felsefenin ya da ahlakın çağı olarak değil, öncelikle mekaniklik çağı olarak adlandırırız. Bu çağ iç ve dış tüm anlamlarıyla mekaniklik çağıdır. Her devlet özgür insanlara mekanik bir çarklar sistemi muamelesi yapar” (Caryle, 1888: 230).

Sistem eleştirisi olarak incelendiğinde siyasal alanda da romantizmin farklı türleri bulunmaktadır. Popülist, ütöpik-hümanist, liberter ve marksist romantizm gibi ayrılan bu türler, ideolojiler bağlamında da romantizmin ne kadar geniş bir yelpazeye yayıldığını kanıtlamaktadır. Sanat alanında ise kendi dönemi içinde türlere ayrılan romantizm avangard harekette de karşımıza yeni bir soluk ile çıkmaktadır. XX. yüzyılın tüm avangard hareketleri içinde gerçeküstücülük kuşkusuz ki dünyayı yeniden büyüleme yönündeki romantik özlemi en üst düzeyde ifade etmiş akımdır. Andre Breton etrafında toplanmış gerçeküstücü grup, toplumsal ahlaki ve siyasal yerleşik düzene yönelik bir başkaldırı içindeydi. Breton “ilk gerçeküstücü manifestoda hayal gücünden kaynaklı her şeyi “uygarlık havası altında ilerleme bahanesiyle” ortadan kaldıran tavrı teşhir eder ve bu kısır kültürel ufuk karşısında, düşün mutlaka erkine olan inancını ileri sürer” (Breton, 1967: 19).

İmgeyi aklın ve bilincin baskıcı boyunduruğundan kurtarmak ve izleyiciye alışlagelmişin ötesinde bir görselle sarsmak isteyen Giorgio de Chirico ve Andre Masson gibi sanatçılardan oluşan gerçeküstücü grup aynı zamanda Romantik geleneğe (Novalis, Armin, Kara Romantizm vb) de bağlılıklarını dile getirmişlerdir. (Antmen, 2008: 137)

Sadece Gerçeküstücülük akımı değil Avangard hareketin başlı başına bir başkaldırı içerisinde olması, ardından gelen 68 kuşağının özgür ruh hali, çağdaş kitle kültürünün oluşması, sanatta doğa kavramının zaman içinde ekolojik bağlamlara yerleşmesi Romantizmin bir uzantısı olarak görülebilir. Özellikle ekoloji, toplumsal hareketler arasında ekonomik ve teknolojik ilerlemeyi sorgulamasıyla, insan ile doğa arasındaki kayıp uyumu restore etmeye yönelik tavrıyla moderniteye yönelik romantik eleştiriyi ileri götürmüş bir hareket olarak değerlendirilir. Günümüz sanatı da ekolojik dengelerin bozulduğu bir doğa eleştirisi getirdiğinden romantik bağlama yerleşebilir. Kısaca Romantizm farklı ülkelerde farklı koşullarda gelişse de devamlılığını koruyan ve günümüzde de varlığı hissedilen bir eğilimdir.

KAYNAKÇA

- Abrams, M. H. (1971). *The Mirror and The Lamp: Romantic Theory and The Critical Tradition*, New York: Norton Compony.
- Antmen A. (2008). *20.Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Berlin, I. (1981). *The Counter Enlightenment, Against the Current Essays in the History of Ideas*, Oxford UP.
- Breton, A. (1967). *Manifestus du Surrealisme*, Paris: Gallimard.
- Carlyle, T. (1888). *Signs of Times. Critical and Miscellaneous Essays*, Londra: Chapman, Hall.
- Claudon, F. (2006). *Romantizm Sanat Ansiklopedisi*, (Çev. Özdemir İnce, İlhan Usmanbaş), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dickens, C. (2000). *Zor Günler*, (Çev. Lütfü Baydoğan), İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Frust L. (1996). *Romanticism*. Londra: Methuen.
- Frye, N. (1959). *Toward Defining an Age of Sensibility, Modern Essays in Criticism*, New York: Clifford ed.
- Krausse, C. A. (2005). *Rönesans'tan Günümüze Resim Sanatının Tarihi*, (Çev. ?) İstanbul Literatür Yayıncılık.
- Kula, O. B. (2009). Hegel'in "Alman İdealizminin En Eski Dizge Programı" ve Romantik Yazın Kuramı, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 26: 142.
- Löwy, M., Sayre, R. (2016). *İsyan ve Melankoli: Moderniteye Karşı Romantizm*, (Çev. Işık Ergüden), İstanbul: Alfa İnceleme.
- Lucaks, G. (1963). *La Theorie du Roman*, Paris: Denoel.
- Milner, M. (1973). *Le Romantisme* c.1. Paris: Artraud.
- Novalis. (2019). *Geceye Övgüler*, (Çev. Ahmet Cemal), İstanbul: İşbankası Yayınları.
- Peckham, M. (1961). *Towards A Theory of Romanticism: Reconsiderations*, Maryland: John Hopkin Univeristy.
- Schenk, H. G. (1996). *The Mind of European Romanticism. An Essay in Cultural History*, New York: Anchor Books.
- URL 1: https://tr.wikipedia.org/wiki/Halka_Yol_G%C3%B6steren_%C3%96zg%C3%BCrl%C3%BCk Erişim Tarihi: 16.03.2021.
- URL 2: https://tr.wikipedia.org/wiki/Bulutlar%C4%B1n_%C3%9Czerinde_Yolculuk Erişim Tarihi: 16.03.2021.
- URL 3: https://tr.wikipedia.org/wiki/J._M._W._Turner#/media/Dosya:Joseph_Mallord_William_Turner_-_Snow_Storm_-_Steam-oat_off_a_Harbour's_Mouth_-_WGA23178.jpg Erişim Tarihi: 16.03.2021.
- URL 4: [https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%A2bus_\(tablo\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%A2bus_(tablo)) Erişim Tarihi: 16.03.2021.